

Fauna en flora

van de

Kempen

Toni Llobet
Hans Baeté
Bart Muys

709
soorten
geïllustreerd

sterck &
de vreesse

Fauna en Flora van de **Kempen**

Geïllustreerde veldgidsen voor de Benelux
Toni Llobet, Hans Baeté en Bart Muys

sterck &
de vreesse

Dankwoord

Deze gids is tot stand gekomen dankzij de hulp van velen. Het team van Bosgroep Zuid Nederland stond ons met raad en daad bij, in het bijzonder Petra Schmitz, Babette Saris, Rob van der Burg, Michiel van Willigen en Bart Nyssen. De volgende biodiversiteitsexperten gaven ons advies bij de soortenkeuze: Sjors de Kort, Jos Gorissen, Jan Leroy, Gilbert Loos, Koen Thijs, Gut Tilkin, Johan Van Den Bosch, Kris Van der Steen, Bas Van der Veken en Lawrence Vanloffelt. We zijn ook grote dank verschuldigd aan de vele vrijwilligers die hun observaties deelden op waarnemingen.be en waarnemingen.nl. Verder kregen we nog advies van Prof. Karen Vancampenhout over de bodemgeschiedenis van de Kempen. Het project werd financieel ondersteund door de provincie Noord-Brabant.

© 2022 Toni Llobet, Hans Baeté, Bart Muys | uitgeverij Sterck & De Vreese

Concept: Toni Llobet

Soortenselectie en teksten: Hans Baeté

Illustraties: Toni Llobet

Wetenschappelijke begeleiding en coördinatie: Bart Muys

Ontwerp: Lluc Julià en Toni Llobet

Vormgeving: Eva Colomina

Foto's: Vidalphoto (p. 6), Bosland (p. 7), Karen Vancampenhout (p. 10), Toni Llobet (p. 11, 15).

Teksten en eindredactie: Hans Baeté en Bart Muys

ISBN 978 90 5615 607 7

NUR 420 | 430

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van uitgeverij Sterck & De Vreese postbus 234, 8400 AE Gorredijk, Nederland - info@sterckendevreese.nl.

Sterck & De Vreese is onderdeel van
20 leafdesdichten en in liet fan wanhoop bv

www.sterckendevreese.nl

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	5
Voorstelling.....	6
Ontstaan van het Kempische landschap.....	8
De Kempen op kaart.....	12
Wandelgebieden en toegangspoorten.....	14
Leefgebieden.....	18
Inleiding tot de platen.....	28
Flora	
Korstmossen.....	30
Mossen.....	32
Zwammen.....	34
Varenachtigen.....	46
Bomen.....	48
Struiken & Lianen.....	52
Kruiden, grassen en grasachtigen.....	54
Fauna	
Ongewervelden	
Insecten.....	76
Spinachtigen.....	100
Duizendpotigen & Kreeftachtigen.....	102
Regenwormen en andere ongewervelden.....	103
Weekdieren.....	104
Gewervelden	
Vissen.....	108
Amfibieën.....	110
Reptielen.....	112
Vogels.....	113
Zoogdieren.....	132
Index van wetenschappelijke en Nederlandse soortnamen.....	138
De auteurs.....	144

Voorwoord

De Kempen

In De Kempen vindt u de meest uiteenlopende natuurgebieden, met afwisselende landschappen en een eigen flora en fauna. Provincie Noord-Brabant koestert deze gebieden op vele manieren. Ze zijn immers niet alleen heel bijzonder. Ze zijn ook van groot belang voor de leefomgeving van de Brabanders en de gezondheid van veel mensen. Ze dragen tevens bij aan een optimaal vestigingsklimaat en hebben daarmee een belangrijke sociaal-economische- en maatschappelijke waarde. Ook de vele bezoekers die Brabant ieder jaar verwelkomt, genieten met volle teugen van het natuurschoon in de provincie.

Samen koesteren

Vandaar dat we de natuur en het landschap heel bewust een plek geven midden in de samenleving en hard werken aan natuurherstel- en ontwikkeling. Onder andere door afspraken te maken over minder en hergebruik van water bij productieprocessen, het herstellen van de bodem, versterken van de biodiversiteit en gebalanceerd grondgebruik. Dat doen we samen met onze partners, bevlogen vrijwilligers en professionele en betrokken gebruikers. Want een landschap dat zo goed is voor ons, verdient het ook om goed te worden behandeld door ons.

De Kempen; divers en indrukwekkend mooi

De Kempen zijn een mooi voorbeeld van de indrukwekkende natuur in Brabant. Het zijn prachtige, maar kwetsbare natuurgebieden, die zich uitstrekken tot ver over de Belgische grens, in de provincies Antwerpen, Limburg en Vlaams-Brabant. Gebieden met eindeloze mogelijkheden om bijvoorbeeld te wandelen, fietsen, hardlopen of simpelweg op een bankje genieten van alles wat De Kempen te bieden hebben. Dat maakt het gebied niet alleen geliefd bij de Brabanders, maar bij vele mensen die van heinde en ver komen om er te genieten en De Kempen te ontdekken.

De diversiteit aan flora en fauna in het gebied is groot en vele bijzondere soorten hebben hier hun thuishaven. Dat willen we graag zo houden. Vandaar dat er veel aandacht is voor belangrijke opgaven zoals de realisatie van het Natuurnetwerk Brabant, beekherstel, landschappelijke kwaliteit, leefbaarheid, recreatie en de versterking van de biodiversiteit. Daar moet veel voor gebeuren en daar maken we ons hard voor, samen met alle betrokkenen die het gebied een warm hart toedragen. Zo kunnen we blijven genieten van al het moois dat De Kempen ons te bieden hebben.

Deze gids vertelt u welke flora en fauna u tegen kunt komen als u het gebied gaat ontdekken. Bovendien vindt u er tips voor wandelroutes en interessante plekken om te bezoeken. Een waardevolle bijdrage aan de bijzondere ontmoeting met het natuurschoon dat De Kempen voor u in petto heeft. Veel plezier!

Hagar Roijackers

Gedeputeerde Water, Natuur en Gebiedsgerichte aanpak
Provincie Noord-Brabant

Voorstelling

*In de stille Kempen, op de purp'ren hei, Hoe schoon nog de wereld, de zomerse hei,
staateeneenzaamhuisje meteenberkerbij. dat is hier op aarde de hemel voor mij.*

Zo verbindt tekstschrijver Eugeen De Ridder de Kempen met de heide. Het beeld van de regio in dit nostalgische liedje – dat omstreeks 1940 populair wordt nadat Armand Preud'homme het op muziek heeft gezet – verwijst naar een zomers Kempisch landschap van voor de 20ste eeuw. De Kempen staat vandaag niet meer synoniem voor heide, maar er bestaat nog steeds zoiets als het Kempisch landschap. Een herkenbaar, afwisselend landschap op zandgrond met grotere aaneengesloten stukken bos, heide en moeras. Een gebied dat door veel mensen geliefd en gewaardeerd wordt.

Afbakening

De Kempen is een regio in het noordoosten van België en het zuidoosten van Nederland. De naam komt van het Latijnse *campus*, wat verwijst naar een open vlakte. Er bestaat geen eensgezindheid over de afbakening van het gebied. Een typisch kenmerk van de Kempen is de zandbodem die onder invloed van regen en menselijk landgebruik verarmde en verzuurde. Dit arme en zure zand bezorgde de Kempen een heel kenmerkende fauna en flora. In Nederland wijst de benaming Kempen op het zuidelijke deel van het Noord-Brabantse zandlandschap, met inbegrip van de gemeenten Bergeijk, Bladel, Cranendonck, Eersel, Heeze-Leende, Hilvarenbeek, Reusel-De Mierden, Valkenswaard, Veldhoven en Waalre.

Bos, heide en water

Het middeleeuwse heidesysteem met zijn hooilanden, akkers en heidevelden is in delen van de regio nog goed herkenbaar. Vooral in beheerde natuurgebieden en militaire domeinen. Het overgrote deel van de voormalige 'woeste gronden' werd in de voorbije twee eeuwen bebost met dennen of omgevormd tot landbouwgrond. Maar wat gisteren nog eentonige dennenmonoculturen waren, zijn vandaag steeds ouder wordende gemengde bossen, die samen met de heide waardevolle leefgebieden vormen voor tal van paddenstoelen, planten en dieren. Ook opmerkelijk voor de regio zijn de scherpe contrasten tussen waterarme en waterrijke gebieden. Soms op korte afstand van elkaar: extreem droge zandduinen en

Monniksvijver op de Donderslagheide in Houthalen-Helchteren. Een typische staalkaart van het hedendaagse Kempische landschap: bossen, heiden met vennen, graslanden en akkers. In het bos herkent men de rechtlijnige structuur van de heide-ontginning omstreeks 100 jaar geleden

heiden tegenover moerassen, venen en allerlei vormen van open water, waaronder vennen, vijvers, zandwinningsputten en kanalen. Ten slotte ontsnapte ook de Kempen niet aan oprukkende verstedelijking. Tijdens de 20ste eeuw ontstonden mijnterrils door ophoping van steenafval uit de steenkolenmijnen. Maar zelfs deze werden uiteindelijk pareltjes van natuur.

Eindeloos wandelen en fietsen

De Kempen is een ideale bestemming voor een dagtrip of een kort verblijf in de natuur. Dichtbij en toch een plek om helemaal tot rust te komen. De regio staat bekend om zijn goed bewegwijzerde fietspaden, die deel uitmaken van het fietsknooppuntennetwerk in de Benelux (www.fietsnet.be of www.fietseropuit.nl). Hoogtepunten zijn 'Fietsen door de Bomen' in Bosland en 'Fietsen door het Water' in Bokrijk. Er zijn ook talrijke wandelroutes (zie p. 14-17). Een aanrader is de Streek-GR Kempen van 11 dagtochten (253 km) tussen Baarle-Nassau en Herentals door de bossen en weidevogelgebieden van de Noorderkempen en de vallei van de Nete. Ook GR 561 het 'Kempen-Maaspad' van Diest naar Maastricht is een aanrader. Die brengt u langs alle natte en droge ecosysteemtipes van de Kempen.

Natuurbehoud als speerpunt van regionale ontwikkeling

Tussen de bescherming van de Kalmthoutse heide in 1941 en de oprichting van het Nationaal Park Hoge Kempen in 2006, werden in de regio talrijke reservaten ingericht. In deze natuurgebieden is er zowel aandacht voor het herstellen en in stand houden van heiden, vennen en beekdalgraslanden, als voor de ontwikkeling van bossen. Ook wordt gestreefd naar meer klimaatbestendige bossen met een hogere biodiversiteit en herstel van de verzuurde bosbodem. Veel Kempische bos- en heidegebieden maken deel uit van het Europese Natura 2000-netwerk. Ten oosten van de stad Antwerpen vinden we bijvoorbeeld de oudste Kempische loofbossen, zoals Zoerselbos en Peerdsbos. In de Visbeekvallei is een van de laatste adderpopulaties in

Vlaanderen te vinden. Kempenland-West in Noord-Brabant toont het volledige gamma aan droge, vochtige en natte heidegronden, vennen, laaglandbeken en beekbeleidende bossen. In de Limburgse Kempen zijn grote heide-complexen bewaard gebleven in de militaire domeinen en de Hoge Kempen. Het zijn de brongebieden van bijna intacte beekdalen zoals die van de Bosbeek, Abeek en Zwarte Beek.

Meer recent wordt de regio opnieuw ecologisch verbonden. Een goed voorbeeld hiervan zijn de ecoducten: brede bruggen over de autowegen voor de wilde fauna. Het ecoduct Kempengrens overspant de autoweg E34-A67 en vormt daarmee sinds 2014 een verbindende schakel voor de biodiversiteit in de Nederlandse en Belgische Kempen. Een ander ecoduct in de Kempen is De Munt over de E19 (Antwerpen-Breda) en de HSL ter hoogte van Loenhout. In het Nationaal Park Hoge Kempen vinden we de ecoducten Kikbeek en Ecovoduct over de E314 in Maasmechelen en Zutendaal. Deze inspanningen werpen hun vruchten af. Omstreeks 2019 installeerde zich in de Kempen de eerste wolvenpopulatie in de Benelux sinds 150 jaar. Grote carnivoren als de wolf maken deel uit van het voedselweb, samen met opruimers als de raaf, omnivoren als het everzwijn, of ecosysteemingenieurs als de bever.

Fietsen door de Bomen in het Pijnven. © Bosland

Ontstaan van het Kempische landschap

Het huidige landschap van de Kempen is het resultaat van een lange onstuimige geschiedenis. Elke periode heeft sporen nagelaten. Het voorkomen van leefgebieden van planten en dieren vandaag vindt vaak een verklaring in die gebeurtenissen van een ver of nabij verleden.

Zandverstuiving tijdens de ijstijden

Tientallen miljoenen jaren geleden bevindt de regio zich in een subtropisch klimaat. Door een schommelend peil van de Noordzee worden dikke zand- en kleilagen afgezet, die vandaag terug te vinden zijn in de Kempische ondergrond. Tijdens het Pleistoceen (2 miljoen tot 12.000 jaar geleden) komen er ijstijden voor, met massale ophopingen van ijs tot net ten noorden van de Kempen. Hierdoor zakt het waterpeil van de zee tot 100 m beneden het huidige niveau en gaan rivieren sneller stromen en zich dieper insnijden. Boven de ijskap installeert zich een hogedrukgebied dat krachtige noordenwinden naar de regio stuurt, die losliggende bodemdeeltjes massaal naar het zuiden blazen. In de Kempen wordt het zwaardere zand afgezet, terwijl het lichtere leem verder zuidwaarts waait. Hierdoor wordt het eerder gevormde landschap met diepe rivierdalen, met dekzand genivelleerd. Het resultaat is een laag gelegen vlak landschap: de Lage Kempen.

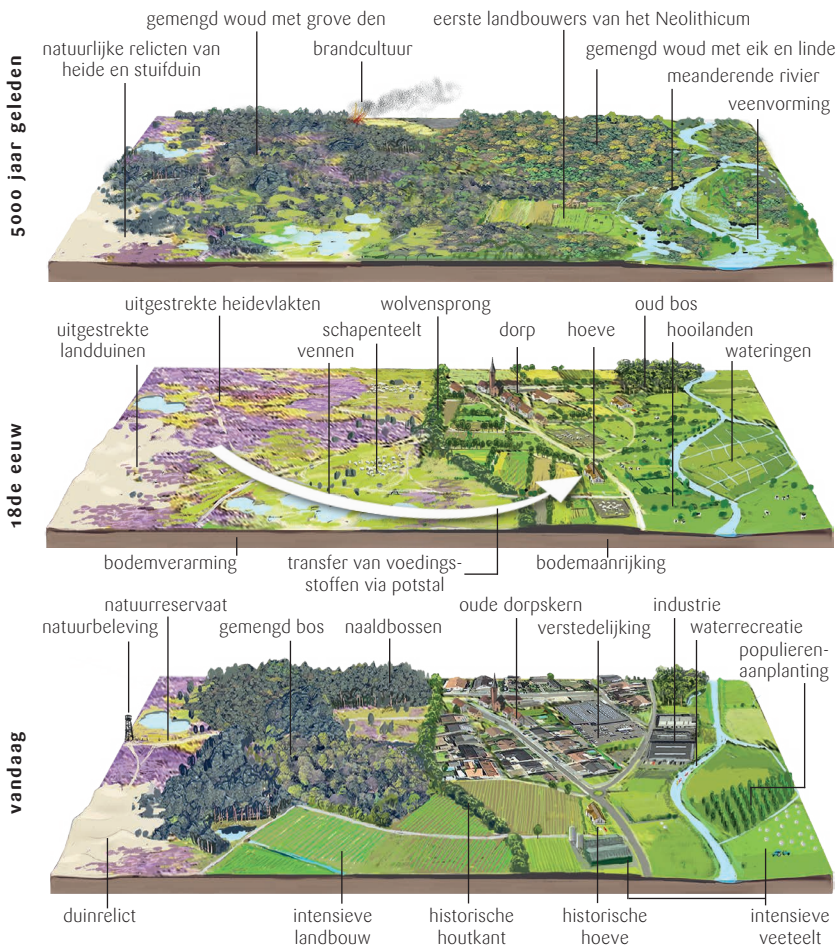
Een jeugdige en onstuimige Maas

De Maas is in die tijd een enorme smeltwaterrijver. Als een bulldozer duwt ze door vorst losgekomen brokstukken van Ardennen en Voagezen, voor zich uit. In het laagland gekomen bezinkt het meegesleurde materiaal, waardoor het Kempens plateau gevormd wordt. Door breukzones in de aardkorst schuift de Maasvallei af naar het oosten, terwijl het Kempens plateau omhoog geduwd wordt. Door dit proces, dat nog steeds aan de gang is, komt de rivier veel lager te liggen dan zijn vroegere bedding op het Kempens plateau. Het hoogste deel van dit Kempens plateau staat vandaag bekend als de Hoge Kempen. Tijdens de Riss-ijstijd (200.000 tot 130.000 jaar geleden) zet de Maas puin af in een brede stroomgeul. Dit wordt het Midden-terras. In de daaropvolgende tussenijstijd

ruimt de Maas een deel van dit terras weer op, waardoor het huidige Kempen-Broek wordt gevormd. Tijdens de jongste ijstijd, het Würm-glaciaal (60.000 tot 12.000 jaar geleden), worden de terrassen van Maasmechelen en Geistingen gevormd.

Vennen en bos

In het Holoceen - vanaf zo'n 12.000 jaar geleden - wordt het warmer en natter. Door uitspoeling en samenkiten van humusdeeltjes ontstaat in delen van de Kempense zandbodem op minder dan een meter diepte een zeer compacte, voor water ondoordringbare podzollaag, waarop zich vennen ontwikkelen. Vooral in de Hoge Kempen verschijnen ook vennen op leem- of kleilagen waarop het water stagneert. Vanaf deze periode neemt de veengroei een aanvang en ontstaan de eerste bossen. Aanvankelijk zijn dit open berkenbossen, die veranderen in dichtere dennen-berkenbossen, zo weten we uit pollenanalyse van veenlagen. Omstreeks 9.000 jaar geleden breidt hazelaar zich sterk uit, zodat er dennen-hazelaarbossen ontstaan. Tijdens de vochtiger fasen met zeeklimaat gaan elzen in de valleien dichte opstanden vormen. Vanaf circa 8.000 jaar geleden ontstaat het zogenaamde Atlantische woud waarin zowel eiken, hazelaars, berken als lindes het meeste voorkomen. Er verschijnen ook steeds meer iepen, essen, populieren, elzen en ten slotte ook beuken. Dennen, die veel licht behoeven en in de schaduw van het loofwoud niet kunnen opgroeien, worden verdrongen maar overleven op enkele plekken. Vanaf dan drukt de mens ook zijn stempel op het landschap. Op het Kempens Plateau dateren de oudste bewijzen van 'permanente kampplaatsen' reeds van 11.000 jaar geleden. Die mensen verzamelen planten en paddenstoelen, vissen en jagen op herten, wilde zwijnen en gevogelte. In de bossen leven ook vossen, wilde katten, wolven, beren en marters.

Ontbossing, granen en vee

Vanaf 6.000 jaar geleden vestigen zich de eerste zwerflandbouwers, wat uit pollenonderzoek blijkt door het verschijnen van graangewassen en lichtminnende onkruiden als weegbree en ganzenvoet. Geleidelijk verdwijnt het bos om plaats te maken voor tijdelijke akkers, die op de schrale zandbodems snel uitputten en weer verlaten worden, zodat het bos kortstondig terug dichtgroeit. Vanaf omstreeks 4.000 jaar geleden houden de mensen ook steeds meer vee, waarvan de mest wordt gebruikt om de akkers te bemesten. De

toegenomen graasdruk leidt tot heidevorming en zandverstuiving, wat aanleiding geeft tot een nieuwe periode van duinvorming. Het bos verdwijnt niet helemaal, omdat het voor de boeren van belang is voor levering van bouwhout, geriefhout en brandhout. Vanaf de 7de eeuw krijgen de open gebieden door het toegenomen belang van schapen en de opgang van het potstalsysteem (zie p. 10) nog meer betekenis. Het proces van podzolvorming komt versneld op gang door verzuring en uitspoeling van mineralen, ijzer en humus.

Podzolvorming

Vanaf de 7de eeuw krijgen de open gebieden - vooral door het toegenomen belang van schapen en de opgang van het potstalsysteem - nog meer betekenis. Ontbossing gaat ook gepaard met bodemverarming. Het proces van podzolvorming komt versneld op gang door verzuring en uitspoeling van mineralen, ijzer en humus (zie foto podzolbodem).

Typische bodemprofielen van de Kempen. Links een podzol, nu onder bos, maar gevormd onder heide. Rechts een plaggenbodem, nu onder bos, maar gevormd onder een potstal-akker

(foto's: Karen Vancampenhout)

Gemene heide en gebruiksrechten

Pas vanaf de 15de eeuw duikt de term heide steeds vaker op in de archieven. Het gemeenschappelijke beheer ervan wordt vooral gecoördineerd door omliggende dorpsgemeenschappen. Vermoedelijk is de heide in die tijd al het dominerende landschap in de Kempen, maar zeker niet het enige. Lokale abdijen beheren ook akkers, graslanden en bossen voor productie van graan, hooi en hout. Het gemeenschappelijke gebruik van gronden is steeds aan strenge regels onderworpen, die de aard en duur van een activiteit bepalen, bijvoorbeeld het 's winters vetten van varkens met eikels in bossen. Op de 'gemene' gronden, die allerlei niet in cultuur gebrachte terreinen omvatten - zoals heiden, venen, beekdalgraslanden, moerassen of zandduinen - gelden het hele jaar door gebruiksrechten zoals begrazing met vee, het steken van turf als brandstof en het 'plaggen' (afsteken) van heidezoden.

Potstalsysteem

Vanaf de middeleeuwen tot 19de eeuw komt overal het potstalsysteem voor. Het is gebaseerd op drie pijlers: de akker (es of kamp), de heide (woeste grond of wastine) en de beekdalgraslanden (beemden, in Nederland ook wel maden genoemd). Het vee graast overlappend op de heide. 's Nachts staan de schapen op de vroente (weide) en de koeien in de potstal, waarvan de vloer bedekt is met heideplaggen. Het mengsel van plaggen, koemest en schapenmest dient als bemesting van de akkers. Dit mengsel wordt jaarlijks over de akkers uitgestrooid en ondergeploegd. Door beweiding en het steken van plaggen ontstaat er een ononderbroken stroom van organisch materiaal en mineralen vanuit de heide naar de akkers, waardoor de heidegronden stelselmatig worden verarmd. Op de sterkst gedegradeerde plaatsen gaat het dekzand verstuiven en ontstaat een mozaïek van uitgestoven laagten en hoge, droge landduinen. Op de akkers, vaak gelegen op de overgang van beekdal naar de hoger gelegen woeste gronden, ontstaan daarentegen door voortdurende ophoging met plaggenmest uit de potstal de karakteristieke oude bouwlanden met plaggenbodems, ook wel essen, engen of kampen genoemd (zie foto bodemprofiel). Voor bossen is in het oude zandlandschap weinig plaats. Vergeleken met de huidige situatie zijn de zandgronden eeuwenlang uitgesproken bosarm. Oude boskernen zijn dan ook schaars op de zandgronden. Waar zij voorkomen, betreft het bossen die in eigendom zijn geweest van abdijen, godshuizen of adellijke families, zoals het Zoerselbos (Zoersel), het 's Herenbos (Malle), het Peerdsbos (Brasschaat), het Grotenhout (Gierle-Vosselaar) en het Pietersembos (Lanaken).

Dennen en vlechtheggen

Vanaf 1500 worden hier en daar nieuwe bossen aangelegd, aanvankelijk met eik, maar vervolgens ook met grove den. Adriaen Ghys zaait omstreeks 1640 de eerste den in het Grotenhout, getuige daarvan zijn grafsteen aan de kerk van Vosselaar.

Toni Lobbet

Stuifduinen zijn vandaag zeldzaam in de Kempen, maar kenden een sterke uitbreiding tussen 15e en 19e eeuw

Het zaaigoed wordt mogelijk gehaald in het naburige, al in 1505 met dennen beplante Mastbos in Breda. Het zaaigoed hiervoor zou uit het Duitse Nürnberg afkomstig zijn. Deze dennen leggen het stuivende zand vast. Om te voorkomen dat het jonge hout in de bosaanplantingen zou worden afgevreten door vee moeten de kopers van hout struiken in de rand laten staan. Dit betreft de zogenaamde vree: een levende omheining rondom een bosperceel. Deze wordt ingericht door hout te buigen, samen te binden en in elkaar te laten groeien tot een zogenaamde 'vlechtheg'. Zo'n vlechtheg wordt ook gebruikt bij beplanting van een wolvensprong: een aarden wal met gracht om vee op de hoeve tegen wolven te beschermen. Dit is te zien in aan de oorspronkelijk 14de eeuwse laathoeve van Beverbeek (Hamont-Achel).

Drastische veranderingen

De 19de eeuw is een tijd van drastische veranderingen in grondbezit en landgebruik. Tijdens het Franse bewind (1795-1814) worden de abdijgronden in beslag genomen en geprivatiseerd. In de periode 1850-1950 verschijnen wetten die het economisch rendabel maken van de heidegronden stimuleren of zelfs verplichten. Alle gemene gronden veranderen in gemeentegronden en dat zijn ze meestal nog steeds. De beste heide wordt landbouwgrond en de droogste stukken worden bebost, aanvankelijk met Grove den

en Zeeden, later vaak ook met Corsicaanse den. In het noorden van de Belgische Kempen legt men uitgestrekte vloeiveiden aan met behulp van kalkrijk Maaswater aangevoerd via nieuw aangelegde kanalen. Samen met het betaalbaar worden van kunstmest (vanaf omstreeks 1900) wordt het potstalsysteem definitief verlaten. In de jaren 1950 ontgint en draineert men de laatste veengebieden voor landbouw (zoals De Zegge in Geel). In het spoor van dit alles volgen ten slotte de aanleg van autowegen en industriegebieden, alsook een sterke verstedelijking. Verkeer en intensieve veeteelt en akkerbouw zorgen via luchtverontreiniging voor sterke stikstofaanrijking van de Kempische bodems.

De geschiedenis maakt duidelijk dat de Kempen een heel divers en veerkrachtig gebied is. Een gebied met vele verhalen die allemaal hun sporen hebben nagelaten, en leefgebieden hebben gevormd voor vele soorten, sommige zeldzamer, sommige algemener. Deze gids nodigt u uit om zelf deze leefgebieden te gaan verkennen.

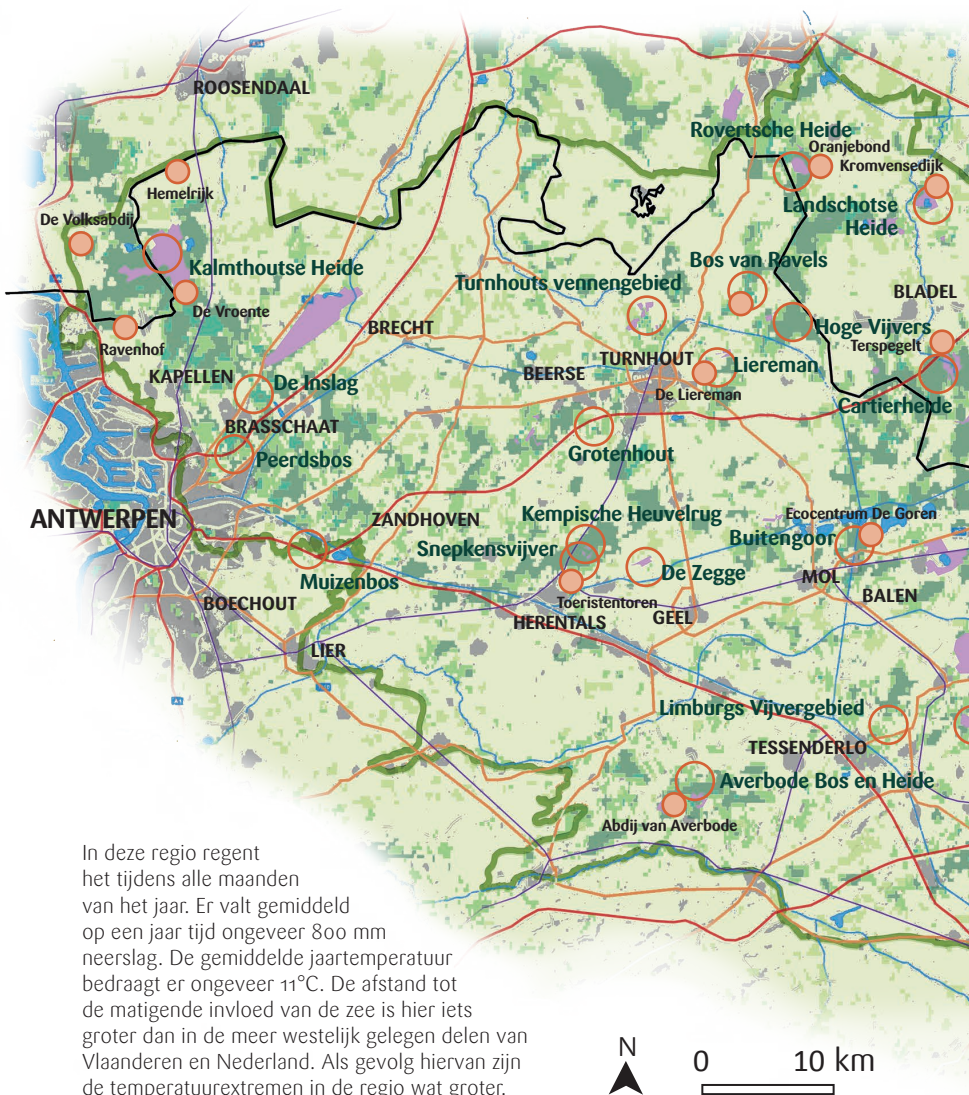

Toni Lobbet

In het Nationaal Park Hoge Kempen komen struikheide, dopheide en rode dopheide soms samen voor

De Kempen op kaart

De Kempen is een uitgestrekte, grensoverschrijdende regio van meer dan 5.000 vierkante kilometer in het noordoosten van België en in de Nederlandse provincie Noord-Brabant, ten zuiden van de lijn Eindhoven-Tilburg en ten noorden van de lijn Antwerpen-Maastricht. Hét kenmerk van de Kempen is de zanderige bodem, die minder geschikt is voor landbouw, waardoor de regio nog steeds rijkelijk bedekt is met heiden, bossen, vennen en veengebieden.

In deze regio regent het tijdens alle maanden van het jaar. Er valt gemiddeld op een jaar tijd ongeveer 800 mm neerslag. De gemiddelde jaartemperatuur bedraagt er ongeveer 11°C. De afstand tot de matigende invloed van de zee is hier iets groter dan in de meer westelijk gelegen delen van Vlaanderen en Nederland. Als gevolg hiervan zijn de temperatuurextremen in de regio wat groter.

Bovendien doet de zandgrond het kwik op een zonnige dag pijlsnel stijgen. De Kempen zijn in de zomer alleszins de warmste plek in Vlaanderen en Nederland. In het zuiden van de regio, in Begijnendijk, werd op 25 juli 2019 de hoogste temperatuur ooit in België gemeten: 41,8°C. In de winter zijn de Limburgse Kempen dan weer de koudste

plek van Vlaanderen. Op 14 februari 1929 bereikte de temperatuur in Leopoldsburg een dieptepunt met -22,9°C. De Kempen liggen heel centraal tussen Eindhoven, Maastricht, Leuven Antwerpen en Roosendaal. De regio is goed bereikbaar met trein, bus, fiets of auto.

Wandelgebieden en toegangspoorten

De Kempen bieden ontelbare fiets- en wandelopties, in grotere en kleinere, drogere of nattere gebieden. Hier doen we ter inspiratie enkele suggesties, vooral van de grotere gebieden met een infocentrum. Maar vergeet niet dat er daarnaast tal van andere pareltjes op uw ontdekking liggen te wachten.

1. Grenspark Kalmthoutse Heide

Grensoverschrijdend landschapspark van 3.750 ha. Kies uit maar liefst 25 bewegwijzerde wandelpaden, die allen vrij toegankelijk zijn tussen zonsopgang en zons- ondergang. Fietsen en auto's parkeer je bij een van de vier toegangspoorten. Kom je met het openbaar vervoer? Je start je wandeling dan het beste aan het treinstation Heide of nabij de Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaartkerk te Huijbergen (bus 104 vanaf het treinstation van Roosendaal, halte Bogaertslaan). Vanaf beide plaatsen is er een bewegwijzerd pad dat je na ongeveer een kwartiertje wandelen bij een van de toegangspoorten brengt.

Adressen:

- Toegangspoort Volksabdij, Onze Lieve Vrouw ter Duinenlaan 199, Ossendrecht (NL).
- Toegangspoort Hemelrijk, Moerkantsebaan 50, Essen (BE).
- Toegangspoort De Vroente, Putsesteenweg 129, Kalmthout (BE).
- Toegangspoort Ravenhof, Oud Broek 4, Stabroek (BE).

2. Cartierheide

Klein maar mooi gebied van Staatsbos-beheer omringd door uitgetrekte bossen, met bijzondere diersoorten, zoals Kleine parelmoervlinder, Boomvalk en Zwarte specht, Levendbarende hagedis en zelfs Gladde slang. Als de zon opkomt of de

schemer valt, laten ook de reeën zich zien.

Adres: Parkeerplaats Postelseweg, Postelseweg 94-96, Eersel (NL) vormt het startpunt van het boswachterspad. Openbaar vervoer: vanaf NS-stations Eindhoven of Tilburg is Eersel per bus bereikbaar.

3. Rovertsche Heide

De Rovertsche Heide omvat onder andere een 100 ha grote open vlakte waar runderen en schapen zorgen voor begrazing. Er lopen routes door het gebied die vrij toegankelijk zijn op de paden en wegen. Er is een parkeerplaats tegenover het huis 'Oranjobond' waar de 3 wandelroutes van het Brabants Landschap starten. In de nabijge omgeving zijn ook de Mispeleindsche heide, de Neterselse heide en de bossen van landgoed De Utrecht het bezoeken waard. Adres: Parkeerplaats Oranjobond, Oranjobond 2, Esbeek (NL).

4. Landschotse Heide

Bijzondere en bedreigde libellen komen hier op de hei goed aan hun trekken: ruim een kwart van de oppervlakte bestaat uit open water. Maar het gebied is ook interessant voor andere dieren die hier te zien zijn: moerassprinkhaan, blauwe kiekendief, zwarte ruiters en regenwulp.

Adres: Parkeerplaats Kromvendsdijk, Kromvendsdijk 11, Oirschot (NL). Met openbaar vervoer: Bushalte Hertog Janstraat, aan de Hoogstraat in Middelbeers, en van daaruit

naar wandelroute 8 richting Vessem.

5. Kleine Beerze

Er is een gevarieerde rondwandeling door Brabants Landschap vanaf herberg de Gouden Leeuw in het centrum van Vessem. Buiten het dorp volgt u de beekloop van de Kleine Beerze. Verder wandelt u door het Koebosch, langs vennetjes, bossen en akkers. Ook passeert u de mysterieuze kabouterberg die in 2012 aan de hand van oude tekeningen is gereconstrueerd en nu dienst doet als vleermuizenkelder.

Adres: Herberg Brouwerij De Gouden Leeuw, Jan Smuldersstraat 24, Vessem (NL). Openbaar vervoer: met bus 292 uit Eindhoven richting Veldhoven.

6. Natuurgrenspark De Grote Heide

Grenzen vervagen in De Grote Heide, een grensoverschrijdend natuurgebied van 6.000 ha. Het park is te bereiken per trein vanaf Heeze, Maarheeze, Hamont en Pelt, of per bus vanuit Eindhoven en Valkenswaard.

Adressen:

- Natuurpoort De Malpie, Molenstraat 211, Valkenswaard, NL. Uitstekend libelengebied met natte heide en vochtige graslanden. Kanovaren op de Dommel is ook een optie.
- Natuurpoort De Plaetse & Strabrechtse Heide, Plaetse 71 A Heeze (NL). Hier vindt u het Beuven, het grootste ven van Nederland. Ideaal habitat voor zonnedauw en Heikikker.
- Toegangspoort De Wulp/ Plateaux Hageven, Tussenstraat 10, 3910 Pelt (BE), of Werkschuur Natuurmonumenten in Bergeijk, Barrier 15a, Berge-Eijk (NL). Wandel door bos en over hei, langs vennen en vloeiveiden. In de lente zijn er orchideeën, in de herfst kleurt herfst-

tijloos (een bolgewas) de weiden paars.

- Toegangspoort Trappistenabdij Achelse Kluis, De Kluis 1, 3930 Hamont-Achel (BE). Wandel naar de vennen op de Grootte heide (Leende, NL) of in de bossen van de Beverbeekse heide (Hamont-Achel, BE).

7. Grenspark Kempens-Broek

Een landschap op de grens van Noord-Brabant en beide Limburgen, waar moerassige gebieden worden afgewisseld met droge zandruggen. Het omvat vrijwel alle ingrediënten van het typische Kempische landschap en heeft een zeer ruim aanbod aan fiets- en wandelroutes.

Natuur- en Milieucentrum De IJzeren Man, Geurtsvenweg 4, Weert (NL). Voorste Luysmolen, Luysenweg 2, Bocholt (BE).

8. Bosland

Uitgestrekt bosgebied in de gemeenten Hechtel-Eksel, Pelt en de steden Lommel en Peer. Wordt ook wel het kindvriendelijkste bos of het grootste avonturenbos van Vlaanderen genoemd, met speelbossen, een uitkijktoren en een heuse Sahara (stuifzandgebied). Ideaal voor schattenzoektochten, geocaching, lange fietsritten of tochten te paard.

Adres: Toegangspoort Pijnven, Kiefhoekstraat 16, Hechtel-Eksel (BE).

